

نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در وقوع انواع جرائم اخلاقی

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۶/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۲/۱۲

از صفحه ۱۶۵ تا ۱۸۸

رضا عبدالرحمانی^۱، بهزاد حکیمی‌نیا^۲، امیرسعید باقری^۳، مریم سپیانی^۴

چکیده

تحول گسترده در عرصه ارتباطات انسانی، چشم‌انداز کاملاً متفاوتی در روابط اجتماعی انسان‌ها ایجاد کرده است که محصول این تحول، شبکه‌های اجتماعی هستند که به راحتی در دسترس همگان قرار گرفته و آسیب‌های جدی فراوانی را به دنبال داشته‌اند. این پژوهش با هدف بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در وقوع انواع جرائم اخلاقی در شهر اصفهان به روش توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایشی انجام شده است و نتایج و آزمون‌ها با نرم‌افزار SPSS و Amos Graphics تحلیل شده است. جامعه آماری شامل همه شهروندان اصفهانی (در سال ۱۳۹۳) و حجم نمونه براساس فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر (و برای احتیاط ۳۹۵ نفر) به عنوان حجم نمونه به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. روش گردآوری اطلاعات، میدانی و ابزار آن پرسش‌نامه محقق ساخته بوده است. به منظور محاسبه روایی از روش منطقی و پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب کل برابر با ۰/۸۸ بوده است. براساس یافته‌های این پژوهش مشخص شد که متغیر شبکه‌هایی اجتماعی از طریق «تضعیف نظارت خانواده»، «کمرنگ کردن ارزش‌ها»، «عادی‌سازی ناهنجارها»، «ترویج بی‌بندوباری» و «ترویج سبک زندگی جدید و آگاهی کاذب» بر میزان جرائم اخلاقی در شهر اصفهان نقش دارد. رسانه‌های موبایلی گرچه باعث تسهیل در توسعه ارتباطات می‌شوند، اما بدون شک زمینه‌ساز بسیاری از جرائم در میان خانواده‌ها خواهند شد. لذا پیشنهاد می‌شود نقش نظارتی خانواده‌ها در شبکه‌هایی اجتماعی موبایلی پررنگ‌تر شود تا اثرات سوء رسانه‌های موبایلی را کاهش دهند.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی موبایلی، خانواده، جرائم اخلاقی، شهر اصفهان.

استناد: عبدالرحمانی، رضا، حکیمی‌نیا، بهزاد؛ باقری، امیرسعید و سپیانی، مریم (پاییز ۱۳۹۷). نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در وقوع انواع جرائم اخلاقی. فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی. ۱۳(۵۱)، صص ۱۸۸-۱۶۵.

۱. دانشیار علوم اجتماعی دانشگاه علوم نظامی امین، rar0664@yahoo.com

۲. دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز و مدرس دانشگاه پیام نور، نویسنده مسئول: hakiminya@gmail.com

۳. کارشناس ارشد مدیریت اطلاعات و امنیت عمومی دانشگاه علوم نظامی امین، 2barsalam@gmail.com

۴. دانشجوی دکتری مدیریت منابع انسانی دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان، msepyani124@yahoo.com

مقدمه

امروزه در جوامع بشری لایه‌هایی از جرم مستتر هستند که بنابر شرایط، شکل‌های مختلفی به خود می‌گیرند. با رشد امکانات فناورانه به‌ویژه در حوزه ارتباطی، سبک‌هایی از تخلف و ناهنجاری در جامعه به وجود آمده که با این پیشرفت هماهنگ هستند؛ به عبارت دیگر، به موازات پیشرفت‌های مختلف در جامعه، حوزه جرم و جرم‌خیزی نیز پیشرفت داشته است. البته در حوزه اقدامات پیشگیرانه پلیس و نیروهای امنیتی نیز پیشرفت‌ها فراتر از بقیه بوده است، اما شناسایی این جریان‌ها، نتایج مطلوبی برای برنامه‌ریزی‌های سیاسی و اجتماعی دارد. همان‌طور که عنوان شد، پیشرفت‌های فناوری بر حوزه‌های مختلفی تأثیرگذار بوده‌اند، مهم‌ترین این حوزه‌ها سبک‌های ارتباطی بین انسان‌ها بوده است و از یک ارتباط رودررو و دوطرفه به ارتباطی مجازی و غیرواقعی تبدیل شده که دارای مسائل فراوانی است. البته پدیده‌های فراوانی عامل این فرآیند هستند؛ از جمله رسانه‌ها که بیش‌ترین سهم را دارند تا جایی که رایزن، تسلط زیاد رسانه‌ها بر زندگی را منجر به فرآیندی می‌داند که از جامعه، انبوه‌های تنها می‌سازد. عصر کنونی عصر شبکه‌هاست (هانسن، شیندرمن، اسمیت و مورگان^۱، ۲۰۱۱، ص ۱)؛ عصری که در آن شکل‌گیری شبکه‌های گوناگون اجتماعی، شیوه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی جدیدی به عرصه وسیع ارتباطات اجتماعی معرفی کرده است. سامانه‌های شبکه اجتماعی امروزه از محبوب‌ترین اهداف در این سال‌ها شده‌اند (حکیمی‌نیا و ایدر، ۱۳۹۷، ص ۱۳۵؛ به نقل از کام‌اسکویر^۲، ۲۰۰۷، ص ۳).

ظهور پدیده‌ای به نام اینترنت، گردش اطلاعات را در سطح جهان شدت بخشیده است. تا اواسط دهه ۹۰، اکثر شبکه‌های اجتماعی به اینترنت منتقل شدند. پیدایش شکل نوین ارتباط در شبکه‌های بزرگ رایانه‌ای، زمینه فضاهای اجتماعی جدید شده و مجموعه گسترده‌ای از اجتماعات مجازی را به وجود آورد؛ فضاهای بدون مرز که روابط اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. به این ترتیب، فناوری‌های نوین اطلاعاتی، اقصی نقاط عالم را در شبکه‌های جهانی به یکدیگر پیوند داده و ارتباطات رایانه‌ای، مجموعه گسترده‌ای از اجتماعات مجازی را به وجود آورده است (دوران، ۱۳۸۱، ص ۳۱). همچنان که الگوهای

1. Hansen, Shneiderman, Smith & Morgan
2. ComScore

ارتباطی به‌طور روزافزونی از مرزهای ملی فراتر می‌رود، آمار اتصال به اینترنت و کاربران آن به‌طور تصاعدی در حال رشد است. انتشار پرشتاب اینترنت، ماهواره و فناوری‌های دیجیتالی، ارتباط همزمان میان بخش‌های وسیعی از جهان را ممکن ساخته است. امروزه نقش رسانه‌ها و میزان نفوذ آن‌ها در ساخت سیاسی جوامع بر کسی پوشیده نیست. برخی از نظریه‌پردازان ارتباطات معتقدند که امروز جهان در دست کسی است که رسانه‌ها را در اختیار دارد. نقش عمده رسانه‌ها در شکل‌دهی به افکار عمومی باعث شده که اهمیت رسانه‌ها تا این حد مورد توجه قرار گیرد. از این‌رو، این رسانه‌ها در افزایش یا کاهش جرائم یا حتی در خلق انواع جدیدی از جرائم، سهم عمده‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. همزمان با محبوبیت شبکه‌های اجتماعی، مطالعه ساختارها، روش‌ها، مزیت‌ها و تأثیرهای ارتباط در شبکه‌های اجتماعی اهمیتی فراوان یافته است. در دهه‌های اخیر علم شبکه‌ها گسترش یافته و به میدانی پیشرفته از تحقیق اجتماعی تبدیل شده است (لویز، جانسون، مارکو، آندرزا و نیکولاس^۱، ۲۰۰۸، ص ۲).

فضای مجازی بسته به ساخت‌های اجتماعی شکل می‌گیرد و رشد فناوری، همگرایی رسانه‌ای و مسائل مربوط به آن، در شرایط اجتماعی گوناگون، برون‌دادهای متفاوتی داشته است. طبق گزارش معتبر سایت «اینترنت ورداستیتز» که مستند به آمارهای آی تی یو اتحادیه بین‌المللی مخابرات راه دور است، ضریب نفوذ اینترنت در ایران، در ماه مارس ۲۰۰۸، معادل ۳۴/۹ درصد بوده که برابر با ۲۳ میلیون نفر است. همچنین در این سایت، تعداد مشترکات اینترنت پرسرعت در ایران، در سپتامبر ۲۰۰۷، معادل ۴۶۵ هزار نفر گزارش شده است. آمار جدیدتر که در سال ۱۳۹۴ منتشر شده، نشان می‌دهد که ۳۱ درصد مردم ایران به اینترنت و ۶۱ درصد به اینترنت تلفن همراه دسترسی دارند (که از طریق آن می‌توانند به اینترنت نسل دوم، سوم و چهارم دسترسی پیدا کنند). بالاترین میزان دسترسی به اینترنت در استان تهران بوده و کم‌ترین دسترسی در استان‌های مرزی از جمله در استان سیستان و بلوچستان گزارش شده است. در این آمار، هرکسی که ظرف یک مدت ۳ ماهه دست‌کم یک‌بار به اینترنت دسترسی پیدا کند، کاربر اینترنت شمرده می‌شود (دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها، ۱۳۹۳). با این وجود، اگر عضویت داشتن در شبکه‌های اجتماعی موبایلی به واسطه دسترسی ۶۱ درصد ایرانیان به این

1. Lewis, Jason, Marco, Andreas & Nicholas

شبکه‌ها، تهدید و فرصتی برای اقدام به جرائم باشد، خود به خود این مسئله، اهمیت پژوهشی پیدا می‌کند. جوانان در این پروسه، آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه هستند. شبکه‌های مجازی را می‌توان به عنوان مفهومی نوظهور در عرصه ارتباطات دانست؛ مفهومی که نیاز به شناخت دقیق‌تر نه‌تنها از سوی پژوهشگران این عرصه، بلکه از طرف کاربران عادی آن نیز دارد، شناختی که باید از آخرین سطح یک شبکه مجازی یعنی خود فرد شروع شود تا فرصت‌های استفاده از این شبکه‌های مجازی را به تهدید تبدیل نکند (فهیم، ۱۳۹۲). این شبکه‌ها می‌توانند شخصیت یا هویت مجازی هر فردی را شکل دهند (دوران، ۱۳۸۱ و رحمتی، ۱۳۸۴) و بر دیگر رفتارهای او تأثیرگذار باشند. با گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی در اینترنت نظیر شبکه‌های موبایلی، احتمال مشارکت‌ها و کنش‌های اجتماعی در افراد افزایش یافته است، اما استفاده بی‌رویه و نیز محدود به محیط مجازی و نه لزوماً واقعی، تبدیل به معضلی برای عصر حاضر شده است. از زمانی که این فناوری وارد زندگی انسان شده تا به امروز که به یک فناوری بین‌المللی تبدیل شده است، علیرغم تمام محاسن و مزایای آن، یک سری دغدغه و نگرانی‌هایی را بر خانواده‌ها تحمیل کرده و انسجام درونی خانواده را مورد تهدید جدی قرار داده است. بررسی تأثیر بروز این پیامدها بر خانواده‌ها مسئله مهمی است که نیاز به پژوهش و بررسی دارد. بنابراین، آنچه برای محقق اهمیت دارد، بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی موبایلی در وقوع جرائم اخلاقی در شهر اصفهان است و سؤال اصلی این است که شبکه‌های اجتماعی موبایلی چه سهمی از جرائم اخلاقی اصفهان را به خود اختصاص داده است.

در باب اهمیت پژوهش، شناخت اینکه چه عواملی به میزان گرایش افراد به اعمال مجرمانه دامن می‌زند، جایگاه ویژه‌ای در پژوهش‌های اجتماعی یافته است. امروزه بسیاری از پژوهشگران و متخصصان اجتماعی کوشیده‌اند تا این مسئله را مورد کاوش علمی قرار دهند و در بسیاری از جوامع دولت‌ها با این مسئله مواجه هستند و برای برخورد با این پدیده، دست یاری به سوی متخصصان دراز کرده‌اند و در این میان، جامعه‌شناسان نقش والایی در حل و ارائه راهکارها دارند و کوشش‌های علمی زیادی در سطح خرد و کلان برای شناخت انگیزه‌ها و فرآیندهای مجرم شدن و عوامل مؤثر بر آن صورت گرفته است. مجموعه این کوشش‌ها میراثی به نام آسیب‌شناسی اجتماعی یا جامعه‌شناسی جرم را فراهم آورده است. عوامل متعددی بر گرایش به جرم افراد تأثیر دارد که شبکه‌های

مجازی یکی از این عوامل هستند؛ چراکه در این شبکه‌ها افراد می‌تواند با هویتی متفاوت از هویت واقعی خود ظاهر شوند و وقتی غیر از هویت واقعی خود باشند (صبوری خسروشاهی و آذرگون، ۱۳۹۲)، تمایل به انحراف بالایی دارند. نتایج این پژوهش به لحاظ کاربردی، پشتوانه‌ای برای فرهنگ عمومی و حفظ آن از آسیب‌هاست. آسیب‌های فرهنگی در حقیقت نوعی تعارض، ناهمگونی و اختلال در ارزش‌ها، باورها و رفتارهای جامعه نسبت به ارزش‌های حاکم است. این آسیب محصول گسترش شکاف میان ارزش‌های رسمی و غیررسمی جامعه است. بنابراین، جرم به‌طور یقین محصول این آسیب‌ها و عدم هم‌نواپی با فرهنگ عمومی است. ضرورت توسل به تدابیر پیشگیرانه وقوع جرم واقعیتهای مهم است که به‌ویژه در جوامع شهری اهمیت والایی یافته است. مقوله جرم، ارتباط مستقیمی با مقوله‌های امنیتی و اخلاقی در جوامع پیدا کرده است. یکی از عوامل تأثیرگذار در این حوزه، عضویت افراد در شبکه‌های اجتماعی است که گاهی افراد در آن‌ها از اعلام هویت واقعی خود سرباز می‌زنند. در این راستا، نتایج پژوهش‌های مربوط به استفاده صحیح از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به جامعه‌پذیری بهتر افراد، روابط صحیح اجتماعی و خانوادگی، استفاده بهینه از شرایط و امکانات، حل مسائل و آسیب‌های اجتماعی، رفع چالش‌های موجود در میان گروه‌های فرهنگی متعدد و پیامدهای منفی عضویت در گروه‌های مجازی منجر شود و این مهم ضرورت انجام این پژوهش را موجه می‌سازد.

امروزه فراگیری اینترنت و فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی، موجب ظهور فضای مجازی در کنار جهان واقعی شده که این امر معادلات و الگوهای ارتباطات سنتی، تولید، انتقال و مصرف اطلاعات را به هم زده و موجب تغییر در آن شده است. چنین فضایی که به عنوان واقعیت مجازی یکپارچه، در نظر گرفته می‌شود، از ویژگی‌هایی چون بی‌مکانی، فرا زمان بودن، صنعتی بودن محض، عدم محدودیت به قوانین مدنی متکی بر دولت - ملت‌ها، معرفت‌شناسی تغییر شکل یافته پسامدرن، قابل دسترس بودن هم‌زمان، روی فضا بودن و برخورداری از فضاهای فرهنگی، اعتقادی، اقتصادی، سیاسی و نیز آزادی از هویت بدنی جدید برخوردار است (دوران، ۱۳۸۳؛ به نقل از ولمن و همیلتن، ۱۹۹۹). شبکه‌های اجتماعی مجازی، امروزه نقش بسیار مهمی در خلق این فضای مجازی دارند. از خلال همین واقعیت‌های مجازی است که آسیب‌های روانی و سیاسی بسیار گسترده‌ای را می‌توانند برای یک جامعه به وجود آورند (رسولی و مردای، ۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی

را می‌توان به دو دسته شبکه‌های مجازی تحت وب و شبکه‌های مجازی موبایلی تقسیم کرد (دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها، ۱۳۹۳). در کل، شبکه اجتماعی مجازی یا شبکه اجتماعی اینترنتی، وب سایت یا مجموعه‌ای از وب سایت‌هایی است که به کاربران امکان می‌دهد، علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با یکدیگر به اشتراک بگذارند. به عبارت دیگر، شبکه‌های اجتماعی پایگاه‌هایی هستند که با استفاده از یک موتور جستجوگر و افزودن امکاناتی مانند چت، پیام‌رسانی الکترونیک، انتقال تصویر و صدا و غیره، امکان ارتباط بیشتر کاربران را در قالب شبکه‌ای از روابط فردی و گروهی فراهم می‌آورند. شبکه‌های مجازی موبایلی نیز دقیقاً به همین شکل هستند؛ با این تفاوت که با گوشی تلفن همراه و تبلت نیز قابل استفاده هستند (باستانی، کمالی و صالحی، ۱۳۸۷).

در بحث نظری آثار شبکه‌های اجتماعی باید گفت، شبکه‌های اجتماعی در دنیای کنونی محبوبیت زیادی یافته‌اند؛ به گونه‌ای که اعضای آن با خویشاوندان، دوستان، همکاران و حتی افراد ناشناس رابطه برقرار می‌کنند. به عبارت دیگر، این شبکه‌ها به درون خانواده‌ها و زندگی خصوصی کاربران راه یافته است. از این رو، بسیاری از مناسبات انسانی افراد را تحت تأثیر خود قرار داده است. امروزه استفاده از اینترنت نه تنها مهم‌ترین فعالیت جوانان در اوقات فراغت به حساب می‌آید، بلکه بیش‌تر جوانان، وقت قابل توجهی را به استفاده از شبکه‌های اجتماعی اینترنتی اختصاص می‌دهند. آمارهای متعدد موجود از تعداد کاربران اینترنت در ایران و ایرانیانی که در شبکه‌های اجتماعی مجازی مانند فیس‌بوک، توئیتر، تلگرام و غیره عضویت یافته‌اند، نمایانگر گستره حضور خیره‌کننده رسانه‌های اجتماعی در میان جامعه ایرانی است. آنچه مهم است اینکه، این شبکه‌ها در جوامع بسته به ساخت فرهنگی جامعه تأثیرات متفاوتی را برجای می‌گذارند. شبکه‌های اطلاعاتی در فضاهای سایبری به تحول و شدت میزان ارتباط انسان‌ها در جهان منجر شده و تحول کیفی در نحوه ارتباط انسان‌ها ایجاد کرده است (کاستلز، ۱۳۸۰، ص ۳۴ و برات‌دستجردی، ۱۳۹۳، ص ۱۶۰). البته در بسیاری از کشورهای پیشرفته و توسعه‌یافته، فرهنگ عمومی در راستای ارزش‌های مدرن حاکم بر جوامع است و این شبکه‌ها تأثیر چندانی بر ساخت فرهنگی ندارند، اما در جامعه‌ای مانند ایران با وجود بسترهای فرهنگی سنتی و فرهنگ عمومی با ارزش‌های دینی و مذهبی، حضور شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای پیامدهای فرهنگی خاصی است که کلیت نظام ارزشی و فرهنگ عمومی را نشانه گرفته‌اند (فکوهی، ۱۳۸۱). امروزه تأثیر فرهنگ‌های دیجیتال از جمله شبکه‌ها بر فرهنگ عمومی بسیاری

جوامع از جمله ایران بر کسی پوشیده نیست؛ چراکه تأثیری که شبکه‌های اجتماعی مجازی بر فرد می‌گذارند به‌صورت آهسته و نرم بوده و هیچ کاربری قادر نخواهد بود خود را از این دگرگونی‌ها کنار بکشد و زندگی روزمره هیچ کاربری از اغتشاش و آشوب حاصل از این دگرگونی‌های فرهنگی ایمن نخواهد بود؛ بنابراین در نگاه اول این احساس می‌شود که شبکه‌های اجتماعی نمی‌تواند بر الگوهای فرهنگی جامعه تأثیری داشته باشند، اما به مرور زمان مشخص خواهد شد که هم‌نواپی با فرهنگ عمومی جامعه چقدر با حضور این شبکه‌ها شکننده خواهد بود. شبکه‌های اجتماعی به اشکال مختلف در وقوع و گسترش برخی آسیب‌های فردی-اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی نقش دارند (تامپسون، ۱۳۸۰، ص ۲۰۳). یکی از این عرصه‌ها، حوزه سیاست و امنیت و به‌طور اخص تر حوزه‌ای است که به پلیس مربوط می‌شود؛ یعنی حوزه نظم و امنیت.

تحقیقات مختلف از زوایای گوناگون به موضوع پژوهش حاضر پرداخته‌اند. ربانی، برندگی و مهربانی (۱۳۹۳) در تحلیل و تبیین شایعه از طریق رسانه‌ها بر نقش اثرگذار رسانه‌ها اشاره کرده‌اند. برخی از محققان در بررسی‌های خود به این نتیجه رسیدند که تولید و پخش شایعه در شبکه‌های همگن اجتماعی (واقعی و مجازی) بیشتر از شبکه‌های اجتماعی غیرهمگن و غیرمتجانس است؛ در حالی که برخی به رابطه میان امنیت و شایعه اشاره کرده‌اند (مقتدایی و امیری اسفرجانی، ۱۳۹۶). گروهی دیگر، به وجود رابطه میان شبکه‌های اجتماعی و بروز و گسترش نهضت‌ها، انقلابات و جنبش‌ها اشاره کرده‌اند، مانند موسوی و همکاران (۱۳۹۲)، آقایی و صادقی و داریوش (۱۳۹۱) و کاستلز (۱۳۸۰). گروهی دیگر، به ارتباط میان شبکه‌های اجتماعی مجازی با جنگ نرم و قدرت نرم و انقلاب نرم پرداخته‌اند؛ مانند لطیفی مهر، میراسماعیلی و حسینی‌دانا (۱۳۹۳) و گروهی دیگر، به نقش شبکه‌های اجتماعی در نظم و امنیت و احساس امنیت اشاره کرده‌اند، مانند قدرتی، سردارنیا، ملتفت و برشد (۱۳۸۸) و کاستلز (۱۳۸۰) و گروهی به ارتباط میان شبکه‌های اجتماعی مجازی و انسجام، پیوستگی و همبستگی اجتماعی پرداخته‌اند، مانند اعلایی و بشیری گیوی (۱۳۹۴) و کاستلز (۱۳۸۰).

نتایج پژوهش احمدی، مهدی‌زاده و عقیلی (۱۳۸۸) نشان داد، استفاده‌های چندمنظوره رسانه‌ای از تلفن همراه مانند گوش دادن به رادیو و موسیقی، تماشای تلویزیون و ورود به جهان مجازی اینترنت از ویژگی‌هایی است که هویت شخصی مدرن را تقویت می‌کند و کانونی بودن فرد و خواسته‌های او را معنا می‌بخشد. کوهی و حسنی

(۱۳۹۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین استفاده از تلفن همراه و هویت فردی، رابطه مثبت و بین استفاده از تلفن همراه و هویت دینی، قومی و خانوادگی، رابطه منفی دیده می‌شود. همچنین، نتایج تحقیق منطقی و دین‌پرور (۱۳۹۱) حکایت از آن داشت که فناوری‌های تلفن همراه و اینترنت در شکل‌گیری هویت پنهان یا غیررسمی کاربران این فناوری‌ها مؤثر واقع بوده است. علاوه بر این، میزان اطلاعات خانواده دانشجویان پاسخ دهنده، در مورد چگونگی کاربری آن‌ها از جنبه‌های پنهان تلفن همراه و اینترنت به شکل معناداری کم‌تر از دوستان نزدیک دانشجویان است. بشیر و افراسیابی (۱۳۹۲) نیز در پژوهش خود نشان دادند که میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، با مقوله‌هایی مانند چگونگی ارتباط با جنس مخالف و شیوه محاورات اعضاء در محیط بیرونی ارتباط وجود دارد.

مسعودیان (۱۳۹۱) در پژوهش خود به تحلیل جرم در فضای سایبری پرداخته است. یافته‌های این بررسی نشان می‌دهد که آموزش تخصصی به پلیس در خصوص اینترنت و رایانه باعث خواهد شد تا این نقش از پلیس کارآمدتر جلوه کند. پلیس می‌تواند با بهره‌مندی از آموزه‌های جرم‌شناسی سایبری، تحلیل مسائل مجرمانه و ناهنجار فضای مجازی، بزهار یا مجرم سایبری را شناسایی کند و راهکارهایی را برای حذف یا محدود کردن این عوامل تعیین کرده و با همکاری نهادهای مسئول در کنترل یا مراقبت عوامل مذکور، اجرا کند. همچنین، گل محمدیان، یاسمی‌نژاد و نادری (۱۳۹۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که استفاده مفرط از تلفن همراه می‌تواند کیفیت زندگی افراد را تحت تأثیر قرار دهد و با استفاده غیرمفرط از این وسیله ارتباطی می‌توان از اثرات منفی آن بر کیفیت زندگی پیشگیری کرد. مهرانیان و مجردی (۱۳۹۳) نیز در پژوهشی نشان دادند که راهبردهای ایجابی مانند تشکیل اتاق جنگ شبکه‌های اجتماعی مجازی، تربیت نخبگان فضای مجازی، فرهنگ‌سازی و آموزش فضای مجازی برای عموم باید در صدر اولویت‌های راهبردی کشور در قبال شبکه‌های اجتماعی مجازی در جنگ آینده قرار گیرند.

بوکافری، لاکس، نوکرا و اورسینو^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان حرکت از شبکه‌های اجتماعی به سوی کار اینترنتی اجتماعی با رویکردی تکاملی به بررسی وضعیت شبکه‌ها

1. Buccafurri, Lax, Nocera & Ursino

در نسل‌های جدید اجتماعی پرداخته‌اند. براساس نتایج نمی‌توان انتظار داشت که یک تدابیر تکاملی که به‌طور خاص برای شبکه‌های اجتماعی طراحی شده است، هنوز هم در بحث کار اینترنتی اجتماعی معتبر باشد. ژو شین، براس، چویی و ژانگ (۲۰۰۹) در پژوهش خود دریافتند که شبکه‌های اجتماعی ممکن است، دسترسی به دیگران با افکار و دیدگاه‌های مختلف را امکان‌پذیر کند و حتی دیگرانی که شبیه به هم هستند را به هم پیوند می‌دهد، اما برخی اوقات پنهانی هویت‌های افراد مسئله‌ای غامض است. ساواج و یانسی^۱ (۲۰۰۸) در تحقیق خود با عنوان فراتحلیل اثرات خشونت رسانه‌ای بر تجاوز جنسی نشان دادند که افرادی که به دنبال پیگیری اخبار رسانه‌ای جرائم هستند، نسبت به کسانی که اخبار را پیگیری نمی‌کنند، تمایلات بزهکارانهٔ بیش‌تری دارند.

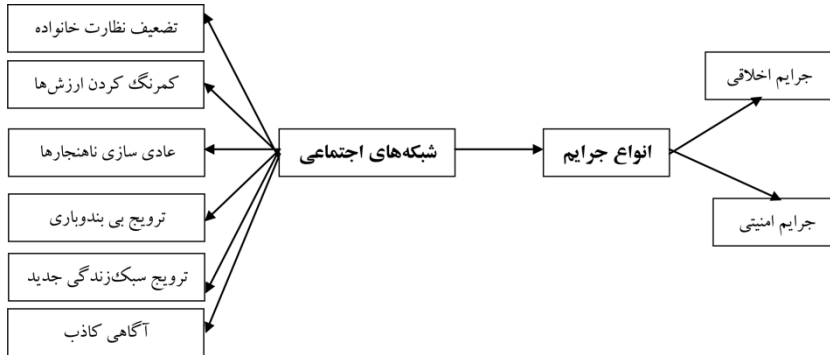
به هر ترتیب، شبکه‌ها فارغ از انواع، گسترهٔ جغرافیایی، اهداف راه‌اندازی، نوع مخاطبان و غیره بر بسیاری از بخش‌های زندگی ما مؤثرند؛ به‌گونه‌ای که نظریه‌پردازان پست‌مدرن مانند «بودریار» بر این باورند که فرهنگ، ساختهٔ دنیای توده‌ای جدید، پیوندی تنگ‌تنگ با رسانه‌ها دارد. در این آموزه، رسانه‌ها شکل‌دهندهٔ همهٔ اشکال، روابط و کردارها که کلیت فرهنگ بر ساختهٔ رسانه‌هاست و با آن یکی شده است. رسانه‌ها بازتاب و آینهٔ تمام‌نمای واقعیت امروزی است. از این‌رو، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی هم تعریف‌کننده و هم سازندهٔ واقعیت‌ها و شیوه‌های زندگی‌اند (سمتی، ۱۳۹۶، صص ۱۲-۱۳). یکی از عرصه‌های یادشده، نقش رسانه‌ها به ویژه شبکه‌های اجتماعی در وقوع و گسترش انواع ارتباطات تعریف نشدهٔ غیرشرعی و غیراخلاقی (گروسی و گروسی، ۱۳۹۴)، تغییر ارزش‌های خانواده‌ها (جوادی و زنجانی‌زاده، ۱۳۸۴)، ازهم‌گسیختگی خانواده‌ها (کفاشی، ۱۳۸۸)، تغییر ساختار خانواده‌ها و انواع انحرافات اجتماعی-اخلاقی (ضمیری، ۱۳۸۱؛ میرحسینی، ۱۳۸۷ و شفیع پور مطلق، ۱۳۹۰، ص ۳۰)، رواج پورنوگرافی (بازرمن، ۱۳۹۷ و پورخاتون، ۱۳۸۷)، رواج عشق‌های مجازی (حسینی، ۱۳۹۰)، دوست‌یابی اینترنتی (منطقی، ۱۳۸۶، ص ۹۸ و جوادی و زنجانی‌زاده، ۱۳۸۴، ص ۱۲۱) است.

منظور از جرائم اخلاقی، به هر نوع عمل خلاف شرع و قانون و عرف اجتماعی که انجام آن در جامعه ناپسند بوده و اکثریت جامعه آن را نامطلوب دانسته و به سلامت اخلاقی جامعه و افراد آن خدشه وارد می‌کند، اطلاق می‌شود. پلیس امنیت عمومی که متولی این

1. Savage & Yancey

بخش از جرائم است، برخی مصادیق آن را فحشا و منکرات، پورونوگرافی، فیلم و عکس‌های مستهجن، زنان خیابانی، مشروبات الکلی و غیره دانسته که نوعی جرائم منکراتی نیز نامیده است.

با تمرکز بر مطالب اشاره شده در بخش‌های قبلی مقاله، مدل مفهومی را می‌توان برابر نمودار ۱ ترسیم کرد.

نمودار ۱ - مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به موضوع، روش تحقیق در این مقاله، توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایش است. جامعه آماری پژوهش همه شهروندان ۱۸ تا ۶۰ ساله شهر اصفهان هستند که براساس آمار استانداری اصفهان در سال ۱۳۹۳، حدود ۱۸۷۴۱۷۲ نفر بودند که براساس فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان حجم نمونه آماری و از طریق روش نمونه‌گیری احتمالی خوشه‌ای چندمرحله‌ای و سپس تصادفی انتخاب شدند. برای احتیاط بیشتر، ۴۰۰ پرسش‌نامه در بین شهروندان پخش شدند و ۳۹۵ عدد برگشت داده شده است. روش گردآوری اطلاعات میدانی و ابزار آن پرسش‌نامه محقق ساخته بود. روایی پرسش‌نامه با استفاده از روش منطقی یعنی پرسش از ۱۲ تن از کارشناسان و اساتید روش‌شناس و متخصص دانشگاه علوم انتظامی امین و پایایی آن نیز از طریق یک پیش‌آزمون و ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد که مقدار آلفای محاسبه شده مربوط به هر متغیر و آلفای کل در جدول ۱ آمده است. از آنجا که مقدار آلفای مربوط به هر متغیر و آلفای کل از ۰/۷ بیشتر است، تمامی متغیرها به‌طور مجزا و کل متغیرها با یکدیگر دارای پایایی هستند.

جدول ۱ - ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای مختلف تحقیق

ردیف	نام متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
۱	جرائم اخلاقی	۶	۰/۸۴
۲	جرائم امنیتی	۶	۰/۷۸
۳	تضعیف نظارت خانواده	۴	۰/۷۴
۴	کمرنگ کردن ارزش‌ها	۴	۰/۸۹
۵	عادی‌سازی ناهنجارها	۴	۰/۸۰
۶	ترویج بی‌بندوباری	۵	۰/۷۷
۷	ترویج سبک زندگی جدید	۵	۰/۸۳
۸	استفاده از شبکه‌های موبایلی	۶	۰/۸۱
۹	آگاهی کاذب	۵	۰/۷۹
	جمع کل	۴۵	۰/۸۸

یافته‌های تحقیق

آزمون کولوموگراف - اسمیرنوف و شاپیرو وایک برای نرمالیتی داده‌ها: در این تحقیق برای بررسی توزیع آماری متغیرها از آزمون نیکویی - برازش استفاده شده است. آزمون کولوموگراف - اسمیرنوف به همراه آزمون کای دو، جزء آزمون‌های نیکویی - برازش هستند، اما با توجه به محدودیت‌های آزمون کای دو، معمولاً برای آزمون نرمال بودن از آزمون کولوموگراف - اسمیرنوف و شاپیرو وایک استفاده می‌شود.

جدول ۲ - نتایج آزمون کولوموگراف اسمیرنوف در فرض نرمال بودن توزیع جامعه آماری

بر اساس مقیاس‌های پژوهش

شاپیرو وایک		کولوموگراف اسمیرنوف			متغیر	
سطح معناداری	درجه آزادی	آماره	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره	
۰/۷۹۵	۶	۰/۹۷۸	۰/۲۰۰	۶	۰/۰۹۹	جرائم اخلاقی
۰/۱۸۲	۶	۰/۹۵۱	۰/۰۵۹	۶	۰/۱۶۰	جرائم امنیتی
۰/۲۷۷	۴	۰/۹۵۶	۰/۲۰۰	۴	۰/۱۲۷	تضعیف نظارت خانواده
۰/۱۴۸	۴	۰/۹۲۶	۰/۲۰۰	۴	۰/۱۲۶	کمرنگ کردن ارزش‌ها
۰/۷۰۰	۴	۰/۹۷۸	۰/۲۰۰	۴	۰/۱۸۹	عادی‌سازی ناهنجاری‌ها
۰/۲۳۳	۵	۰/۹۵۸	۰/۱۵۰	۵	۰/۱۷۳	ترویج بی‌بندوباری
۰/۲۵۴	۵	۰/۹۰۶	۰/۲۰۵	۵	۰/۱۶۷	ترویج سبک زندگی جدید
۰/۱۴۸	۶	۰/۹۱۶	۰/۲۰۰	۶	۰/۱۰۰	استفاده از شبکه‌های موبایلی
۰/۷۴۴	۵	۰/۹۰۸	۰/۲۷۰	۵	۰/۱۵۵	آگاهی کاذب

جدول ۲ با عنوان آزمون نرمالیتی است که دو مقدار سطح معناداری را برای هر کدام از متغیرها به‌طور مجزا نشان می‌دهد. این مقادیر در تشخیص نرمال بودن داده‌ها تعیین کننده است. چنانچه سطح معناداری در آزمون کولوموگراف - اسمیرنوف یا آزمون شاپیرو

ویلیک که در جدول با سطح معناداری نمایش داده می‌شود، بیشتر از ۰/۰۵ باشد، می‌توان داده‌ها را با اطمینان بالایی نرمال فرض کرد. در غیر این صورت، نمی‌توان گفت که داده‌ها توزیع‌شان نرمال است. بنابراین، با توجه به نتیجه حاصله می‌توان گفت داده‌های این پژوهش نرمال هستند و بر این اساس، در تحلیل داده‌ها از آزمون‌های پارامتری برای تحلیل فرضیه‌ها استفاده می‌شود.

فرضیه اصلی: بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل با بروز انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۳- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه اصلی)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۰۰	N=۳۸۸	r=۰/۳۹۹**

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۳، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد (sig=۰/۰۰۰) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=۰/۳۹۹^{**}$)، می‌توان نتیجه گرفت رابطه مستقیم و معناداری بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل و بروز انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل در شهر اصفهان بیش‌تر باشد، بروز انواع جرائم نیز بی‌شتر خواهد بود.

فرضیه فرعی اول: بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر تضعیف کنترل و نظارت خانواده‌ها بر فرزندان) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۴- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه فرعی اول)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۰۵	N=۳۸۸	r=۰/۱۴۱*

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۴، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد (sig=۰/۰۰۵) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=۰/۱۴۱^{*}$)، می‌توان نتیجه گرفت رابطه مستقیم و معناداری بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر تضعیف کنترل و نظارت خانواده‌ها بر فرزندان) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هرچه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر تضعیف کنترل و نظارت خانواده‌ها بر فرزندان) بیش‌تر باشد، وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان نیز بالاتر می‌رود.

فرضیه فرعی دوم: بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر کم‌رنگ کردن ارزش‌های ملی - مذهبی) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۵- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه فرعی دوم)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۰۱	N=۳۸۸	r=۰/۲۳۹**

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۵، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد (sig=۰/۰۰۱) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=۰/۲۳۹^{**}$)، می‌توان نتیجه گرفت رابطه مستقیم و معناداری بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر کم‌رنگ کردن ارزش‌های ملی - مذهبی) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر کم‌رنگ کردن ارزش‌های ملی - مذهبی) بیش تر باشد، وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان نیز بالاتر می‌رود.

فرضیه فرعی سوم: بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر عادی‌سازی و غیر اهمیت بودن ناهنجاری‌ها) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۶- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه فرعی سوم)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۰۰	N=۳۸۸	r=۰/۴۴۸**

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۶، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد (sig=۰/۰۰۰) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=۰/۴۴۸^{**}$)، می‌توان نتیجه گرفت رابطه مستقیم و معناداری بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر عادی‌سازی و غیر اهمیت بودن ناهنجاری‌ها) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر عادی‌سازی و غیر اهمیت بودن ناهنجاری‌ها) بیش تر باشد، وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان نیز بالاتر می‌رود.

فرضیه فرعی چهارم: بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر ترویج بی‌بندوباری و کسب لذت) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۷- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه فرعی چهارم)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۳۳	N=۳۸۸	r=۰/۱۸۹*

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۷، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد (sig=۰/۰۳۳) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=۰/۱۸۹^*$)، می‌توان نتیجه گرفت رابطه مستقیم و معناداری بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر ترویج بی‌بندوباری و کسب لذت) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر ترویج بی‌بندوباری و کسب لذت) بی‌شتر باشد، وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان نیز بالاتر می‌رود. فرضیه فرعی پنجم: بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر تبلیغ و ترویج سبک زندگی‌های جدید) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۸- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه فرعی پنجم)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۰۰	N=۳۸۸	r=۰/۵۰۴**

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۸، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد (sig=۰/۰۰۰) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=۰/۵۰۴^{**}$)، می‌توان این نتیجه گرفت که رابطه مستقیم و معناداری بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر تبلیغ و ترویج سبک زندگی‌های جدید) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر تبلیغ و ترویج سبک زندگی‌های جدید) بیشتر باشد، وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان نیز بالاتر می‌رود.

فرضیه فرعی ششم: بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر آگاهی کاذب) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان رابطه وجود دارد.

جدول ۹- ضریب همبستگی پیرسون (فرضیه فرعی ششم)

برآورد	جامعه آماری	ضریب همبستگی
sig=۰/۰۰۰	N=۳۸۸	r=۰/۵۰۴**

با توجه به اعداد به دست آمده در جدول ۹، سطح معناداری کمتر از ۵ درصد ($\text{sig}=0/000$) و ضریب همبستگی پیرسون مثبت ($r=0/504^{**}$)، می‌توان نتیجه گرفت رابطه مستقیم و معناداری بین شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر آگاهی کاذب) با وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل (با تأکید بر آگاهی کاذب) بیش‌تر باشد، وقوع انواع جرائم در شهر اصفهان نیز بالاتر می‌رود.

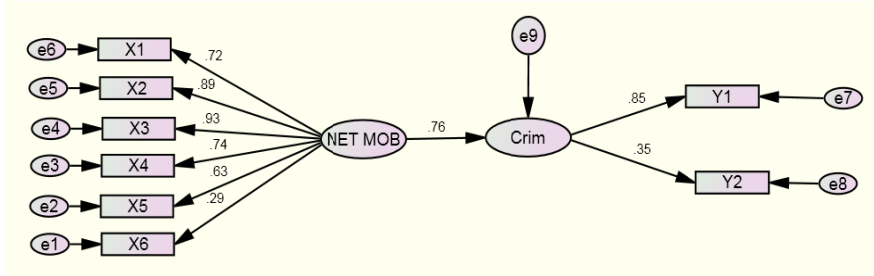
رگرسیون خطی چندمتغیره: در تحقیق حاضر از آماره رگرسیون چند متغیره به شیوه اینتر^۱ استفاده شده است. در این روش، متغیرهای مستقل در تبیین متغیر وابسته (وقوع انواع جرائم) وارد معادله می‌شوند و محقق می‌تواند رابطه خطی موجود بین مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل با متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. نتایج این معادله رگرسیونی در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸- عناصر متغیرهای مستقل درون معادله رگرسیون برای پیش‌بینی وقوع انواع جرائم

مدل ۱	مقدار همبستگی بین متغیرها (R)	ضریب تعیین تعدیل‌شده (R2)	مقدار آماره F	سطح معناداری
	۰/۸۹	۰/۷۸	۷۶/۲۰	۰/۰۰۰

اطلاعات جدول ترکیبی جدول ۸ نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته ۰/۸۹ است که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق همبستگی قوی وجود دارد، اما مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر با ۰/۷۸ بوده و گویای این واقعیت آماری است که ۷۸ درصد از کل وقوع انواع جرائم شهروندان اصفهان وابسته به ۶ متغیر مستقل؛ تضعیف نظارت خانواده، کم‌رنگ کردن ارزش‌ها، عادی‌سازی ناهنجارها، ترویج بی‌بندوباری، ترویج سبک زندگی جدید و آگاهی کاذب است. به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل ۷۸ درصد واریانس متغیر وابسته وقوع انواع جرائم را برآورد (پیش‌بینی) می‌کنند. همچنین، با توجه به معناداری آزمون F (۷۶/۲۰) در سطح معناداری کمتر از ۵ درصد، می‌توان نتیجه گرفت مدل رگرسیونی تحقیق مدل خوبی بوده و مجموعه متغیرهای مستقل قابلیت تبیین متغیر وابسته را دارند و همچنین نتایج حاصل از نمونه، قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

1. Enter

نمودار ۲ - مدل معادله ساختاری برای تبیین اثر شبکه‌های موبایلی بر انواع جرائم

برابر نمودار (مدل) ۸، متغیرهای مشاهده شده از تجمیع تعداد زیادی گویه حاصل شده‌اند و شامل شش متغیر مستقل اصلی پژوهش هستند که در مدل مشخص شده و برای تبیین متغیر وابسته به کار رفته‌اند. این شش متغیر، شامل تضعیف نظارت خانواده، کم‌رنگ کردن ارزش‌ها، عادی‌سازی ناهنجارها، ترویج بی‌بندوباری، ترویج سبک زندگی جدید و آگاهی کاذب است که از بین آن‌ها، متغیر عادی‌سازی ناهنجارها (X3) با بیش‌ترین تأثیر (۰/۹۳)، بیش‌ترین توان تبیین شبکه‌های موبایلی را دارند. در این مدل، رابطه بین استفاده از شبکه‌های موبایلی و انواع جرائم مثبت است؛ یعنی هرچه میزان استفاده شهروندان از شبکه‌های موبایلی بیش‌تر باشد، میزان گرایش افراد به انواع جرائم نیز بیش‌تر خواهد بود (۰/۷۶). لازم به ذکر است نتایج حاصل از مدل‌سازی دقیقاً با نتایج آزمون فرضیه‌ها و تحلیل رگرسیون همسو است.

بحث و نتیجه‌گیری

در جامعه امروزی، فناوری نوین ارتباطی نه تنها زندگی مادی و اقتصادی مردم، بلکه چارچوب‌های نمادین آن‌ها را نیز دگرگون می‌سازد. انقلاب ارتباطات در عصر حاضر، تأثیرات شگرفی را در ابعاد مختلف زندگی انسان‌ها گذاشته است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تأثیرات فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بر سبک زندگی و جرائم اشاره کرد. فناوری‌های نوین و در رأس آن‌ها شبکه‌های موبایلی مجازی با دگرگونی در مفاهیم زمان و مکان، تغییر در اشکال نوین ارتباطی و ایجاد سبک‌های جدید زندگی، موجب پیدایش ذهنیت‌های ناپایدار و هویت‌های جدید شده است. در جوامع امروزی، بر اثر تحولات ساختاری ناشی از این انقلاب، ذهنیت و هویت سیال و ناپایدار شکل می‌گیرد و برداشت انسان‌ها از مفاهیم مختلف و سبک زندگی دگرگون می‌شود (فکوهی، ۱۳۸۶،

ص ۱۷۴). از سویی دیگر، تعدد شبکه‌های موبایلی و استفاده گسترده شهروندان (۴۵/۴) درصد بیش از ۵ ساعت استفاده در طول شبانه‌روز، باعث شده تا علاوه بر اندک کارکردی که این شبکه‌ها در اتصال گروه‌ها به همدیگر داشته باشند، به عنوان خطری جدی در عرصه گرایش به انواع ناهنجارها و انحرافات مطرح شوند؛ همانگونه که ضمیری (۱۳۸۱)، میرحسینی (۱۳۸۷) و شفیع پور مطلق (۱۳۹۰) بر آن تأکید داشتند. گرایش به جرم چه اخلاقی و چه امنیتی به واسطه شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل ممکن است به علل گوناگون یا حتی ناخواسته، مثلاً جستجو در یافتن ارتباطات، دوستی‌ها یا عشق‌های مجازی؛ همانگونه که منطقی (۱۳۸۶) و جوادی و زنجانی‌زاده (۱۳۸۴) یادآور شده‌اند، رخ دهد.

در این پژوهش تلاش شد تا نقش برخی متغیرهای مرتبط با شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل بر وقوع و گسترش جرائم (اخلاقی - امنیتی) تبیین شود. بر همین اساس، مهم‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده ذیل شبکه‌های اجتماعی (به‌ویژه نقش تضعیف‌کنندگی کنترل و نظارت خانواده‌ها بر فرزندان، کم‌رنگ کردن ارزش‌های ملی-مذهبی، ترویج بی‌بندوباری و کسب لذت، تبلیغ و ترویج سبک زندگی‌های جدید و بالاخره اطلاع‌رسانی‌های نادرست)، در بروز و گسترش انواع جرائم مورد تحلیل قرار گرفت. در نگاه اول، در بحث جرائم به‌ویژه جرائم امنیتی، افراد شناخت دقیقی از مجرمانه بودن عمل خود ندارند و صرفاً با هدف ارضای کنجکاوی، مرتکب چنین خطایی می‌شوند. موضوع دیگر در خصوص تمایل به جرائم در فضای مجازی، مخفی بودن هویت افراد است. در این فضاهای مجازی، افراد می‌توانند همزمان دارای چندین هویت یا حتی هویتی متفاوت از هویت واقعی خود داشته باشند. از این‌رو، یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های تحقیق کوهی و حسنی (۱۳۹۱) که در پژوهش خود به این نتیجه رسیده بودند استفاده از تلفن همراه و هویت فردی با یکدیگر رابطه دارند و دین‌پرور (۱۳۹۱) که به شکل‌گیری هویت پنهان یا غیررسمی در این فضا اشاره کرده بوده و چون کاربر در این فضا شناخته شده نیست، ممکن است به راحتی مرتکب جرم شود و نیز با یافته‌های مسعودیان (۱۳۹۱) که به رابطه میان جرم و فضای سایبری پرداخته، همخوانی دارد. همچنین، نکته مهمی در سطح آگاهی مردم در ارتباط با این شبکه‌ها نهفته است؛ به‌طور واقعی مردم اغلب با هدف چک کردن پروفایل‌های دیگران و دیدن عکس‌های افراد و همچنین سرک کشیدن به همه‌جا و سر درآوردن از همه چیز، به جرائم گرایش پیدا می‌کنند؛ چراکه وقت‌گذرانی در

این شبکه‌ها ممکن است، ناخواسته فرد را به مسیری هدایت کند که در آن دسترسی به اخبار و اطلاعات بیگانه وجود داشته باشد یا فرد ناخواسته از گروه‌هایی هواداری می‌کند که در کشور حق فعالیت ندارند.

به هر حال در شبکه‌های مجازی دام‌های زیادی گسترده شده است که نمی‌توان آن‌ها را به عنوان جرائم سیاسی دید. در مواردی حتی دیدن برخی از فیلم‌هایی که اجازهٔ آکران عمومی ندارند و به دست آوردن اخبار و اطلاعات جنسی دربارهٔ اعضاء و غیر اعضاء و حتی مراجعه به سایت‌های فیلتر شده و پورنوگرافی از مصادیق بارز جرائم اخلاقی هستند که در کشوری با نظام ارزشی اسلامی برای اعتقادات افراد، خطری جدی تلقی می‌شوند. چنین یافته‌ای با یافته‌های گل‌محمدیان، یاسمی‌نژاد و نادری (۱۳۹۲) که به تغییر سبک‌های زندگی فرهنگی اشاره کرده بودند و نیز یافته‌های ساواج و یانسی (۲۰۰۸) همخوان بوده است. در نهایت، استفاده از شبکه‌های موبایلی هرچند می‌تواند در بعد ارتباطات دوستی و خانوادگی، نظارت و کنترل خانواده‌ها (فخریان، ۱۳۹۰)، تغییر ارتباطات در خانواده (گروسی و گروسی، ۱۳۹۴)، تغییر ارزش‌های خانواده‌ها (جوادی و زنجانی‌زاده، ۱۳۸۴ و احمدزاده، ۱۳۹۲)، از هم گسیختگی خانواده‌ها (کفاشی، ۱۳۸۸)، تضعیف خانواده‌ها (و ساختار خانواده‌ها) و حتی استفاده از عرصه‌های علمی و آموزشی آن مؤثر واقع شود، اما خطراتی که افراد را به واسطهٔ استفادهٔ ناصحیح تهدید می‌کنند، بسیار مهم است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی تحت موبایل و وب می‌توانند از طرق مختلف بر بروز انواع آسیب‌های اجتماعی و جرم؛ همانگونه که شفیع‌پور مطلق (۱۳۹۰) که بر انحرافات و بازرمن (۱۳۹۷) و پورخاتون (۱۳۸۷) بر پورنوگرافی تأکید داشتند، از خلال زمینه‌هایی همچون تضعیف نظارت خانواده، کم‌رنگ کردن ارزش‌ها، عادی‌سازی ناهنجارها (بختیاری، ۱۳۹۱)، ترویج بی‌بندوباری، ترویج سبک زندگی جدید و آگاهی کاذب، نقش داشته باشد.

در راستای اهداف تحقیق و با توجه به یافته‌ها، موارد زیر به عنوان پیشنهاد ارائه می‌شود:

- با توجه به اینکه «عادی‌سازی ناهنجارها» از سوی شبکه‌ها اجتماعی مجازی، بیش‌ترین نقش را در وقوع جرائم اخلاقی را داشته، از این‌رو خانواده‌ها باید سعی کنند از بروز چنین شرایطی پیشگیری کنند. در این باره، می‌توان ناهنجاری‌های یادشده را شناسایی و در خصوص آن با کاربران (فرزندان) صحبت کرد یا یکی از افرادی که بر فرزندان اثر دارند را

ترغیب کرد تا با آن‌ها صحبت کند.

- مهم‌ترین یافته و پیشنهاد، در خصوص نقش خانواده در پیشگیری از بروز و گسترش برخی جرائم اخلاقی است. خانواده‌ها می‌توانند با استفاده از تعاملات مداوم و متقابل با پلیس، از طریق برنامه‌های رسانه‌ای پلیس (چه در سطح مدرسه‌ها، چه در سطح صداوسیما و چه جلسه‌های عمومی خانواده‌ها با پلیس)، با آن‌ها درباره نقش شبکه‌های اجتماعی در آسیب‌های اجتماعی گفتگو و به ارائه راهکارها بپردازند.

- باید گفت وگویی مداومی میان خانواده‌ها و فرزندان در جنبه‌های مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی به صورت توأم وجود داشته باشد تا فرزندان بر این تصور نباشند که والدین تنها جنبه‌های منفی شبکه‌ها را می‌دانند و از آثار مثبت آن بی‌اطلاع‌اند. در این وضعیت که خانواده به‌طور منطقی در خصوص جنبه‌های مختلف شبکه‌ها بحث می‌کند، می‌تواند راهنمایی خود را به فرزندان انتقال دهد.

- اگرچه به سبب محبوبیت بیش از پیش شبکه‌های اجتماعی نمی‌توان به‌طور فیزیکی جلوی این شبکه‌ها را گرفت، با این اوصاف همکاری پلیس با سایر سازمان‌ها، دستگاه‌ها، نهادهای گروه‌های اجتماعی می‌تواند در همفکری برای کاهش اثرات نامطلوب آن مؤثر باشد.

- بخش عظیمی از محتوای مجرمانه در شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌راحتی و به سهولت در اختیار کاربران است و کمتر نظارتی بر آن صورت می‌گیرد، در این راستا پیشنهاد می‌شود که نظارت بیشتری از طریق مراجع ذی‌صلاح در این باره صورت گیرد تا کاربران بدانند که اقدامات مجرمانه (غیراخلاقی) آن‌ها در فضای مجازی رصد می‌شود و نمی‌توانند هویت واقعی خود را پنهان کنند.

منابع

منابع فارسی

- احمدزاده کرمانی، روح‌الله و قاسمی، طیبیه (زمستان ۱۳۹۲). بررسی نقش اینترنت بر ارزش‌های خانواده (مورد مطالعه: جوانان منطقه ۱۵ تهران). *مطالعات رسانه‌ای*، ۸(۴)، صص ۵۹-۷۲. بازیابی از: http://mediastudies.srbiau.ac.ir/article_4044.html
- احمدی، ثریا؛ مهدی‌زاده، سیدمحمد و عقیلی، سیدوحید (زمستان ۱۳۸۸). تأثیر استفاده از تلفن همراه بر شکل‌گیری هویت شخصی مدرن در نوجوانان و جوانان شهر

- تهران. پژوهش‌های ارتباطی (پژوهش و سنجش). ۱۶(۴)، صص ۱۲۵-۱۵۰. بازیابی از:
http://cr.tribresearch.ir/article_23875.html
- اعلایی، محسن و بشیری گیوی، حسین (بهار ۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر همبستگی اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان پیام نور مرکز اردبیل در سال ۱۳۹۳). *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*. ۲۶(۲)، صص ۱۰۷-۱۲۰. بازیابی از: <http://yon.ir/h5Yjr>
- آقای، داود؛ صادقی، سید سعید و هادی، داریوش (۱۳۹۱). واکاوی نقش اینترنت و رسانه‌های اجتماعی جدید در تحولات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا. *فصلنامه روابط خارجی*. ۴(۲)، صص ۷-۳۴. بازیابی از: <http://yon.ir/GFQax>
- باستانی، سوسن؛ کمالی، افسانه و صالحی، مریم (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی شبکه و اعتماد متقابل بین شخصی. *فصلنامه مسائل اجتماعی ایران*. ۱۶(۶۱)، صص ۴۱-۸۱. بازیابی از: <http://yon.ir/FHEep>
- بازمن، رابرت (۱۳۹۷). مستهجن نگاری کودکان در اینترنت: اسطوره، حقیقت و نظارت اجتماعی. وبگاه ویستا. تاریخ دسترسی: ۹۷/۱۰/۱۱. بازیابی از:
<http://yon.ir/Nulpa>
- بختیاری، آمنه (زمستان ۱۳۹۱). بررسی هنجارهای اخلاقی در فضای مجازی (اینترنت). *مطالعات رسانه‌ای*. ۷(۴)، (پیاپی ۱۹)، صص ۵۳-۶۱. بازیابی از:
<http://yon.ir/NdjRS>
- برات دستجردی، نگین (تابستان ۱۳۹۳). بررسی نقش شبکه‌های سایبری بر هویت فرهنگی دانشجویان دانشگاه اصفهان سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰. *جامعه‌شناسی کاربردی*. ۲۵(۲)، صص ۱۵۹-۱۷۰. بازیابی از: <http://yon.ir/xv6jm>
- بشیر، حسن و افراسیابی، محمدصادق (تابستان ۱۳۹۲). شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان. *فصلنامه راه‌آورد نور*. ۱۵(۴۳)، صص ۲-۱۵. بازیابی از:
<http://yon.ir/XAkSm>
- پورخاتون، اعظم (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی روانی-اجتماعی پورنوگرافی در اینترنت. *مجله جهانی رسانه*. ۳(۱)، صص ۱-۲۰. بازیابی از: <http://yon.ir/BpHSi>
- تامپسون، جان بروکشاير (۱۳۸۰). *رسانه‌ها و نوگرایی؛ نظریه‌ای اجتماعی درباره رسانه‌ها* (علی ایثاری کسمایی، مترجم). تهران: انتشارات مؤسسه ایران.
- حسینی، نگین (آبان ۱۳۹۰). *خزبازی و آب‌پاشی در شبکه‌های اجتماعی. ماهنامه*

- مدیریت ارتباطات. (۶)، صص ۱۸-۱۲. بازیابی از: <http://yon.ir/uyoax>
- حکیمی‌نیا، بهزاد و ایدر، نبی‌الله (بهار ۱۳۹۷). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر فاصله اجتماعی (انزوا) در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر. فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی ایران. ۱۵(۵۶)، صص ۱۳۴-۱۴۹. بازیابی از: http://journal.aukh.ac.ir/article_543188.html
- دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها (۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ فرصت یا تهدید. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. بازیابی از: <https://rasaneh.farhang.gov.ir>
- دوران، بهزاد (۱۳۸۳). گفتمان‌های هویت در ایران با تأکید بر هویت‌های ملی و دینی. مجموعه مقالات در مورد نسبت آموزش و پرورش با جهانی‌شدن، هویت، توسعه و مهرورزی. تهران: وزارت آموزش و پرورش. پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- دوران، بهزاد (۱۳۸۱). تأثیر فضای سایبرنتیک بر هویت اجتماعی. رساله دکتری جامعه‌شناسی. دانشگاه تربیت مدرس. - ربانی، رسول؛ برندگی، بدری و مهربانی، مرضیه (پاییز و زمستان ۱۳۹۳). تحلیل و تبیین اشاعه خبر و گسترش شایعه (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه اصفهان). دوفصلنامه علوم اجتماعی. ۱۰(۲)، صص ۱-۱۸. بازیابی از: <https://social.um.ac.ir/index.php/societal/article/view/38459>
- رحمتی، محمدمهدی (۱۳۸۴). هویت اجتماعی و مصرف کالاهای فرهنگی غیرمجاز. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- رسولی، محمدرضا و مردای، مریم (آبان ۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر تولید محتوا در شبکه‌های اجتماعی. کتاب‌ماه علوم اجتماعی (ویژه‌نامه شبکه‌های اجتماعی). (۵۶)، صص ۵۷-۶۶. بازیابی از: <http://yon.ir/d8ThV>
- جوادی، علی‌محمد و زنجانی‌زاده اعزازی، هما (۱۳۸۴). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد (در سال ۸۲-۸۳). فصلنامه جامعه‌شناسی ایران. ۶(۲)، صص ۱۲۱-۱۴۶. بازیابی از: <http://yon.ir/cDtLu>
- سمتی، محمدمهدی (۱۳۹۶). عصر سی‌ان‌ان و هالیوود؛ منافع ملی، ارتباطات فراملی. تهران: نشر نی (چاپ دوم).
- شفیق‌پور مطلق، فرهاد (۱۳۹۰). بررسی رابطه گرایش مذهبی اسلامی کاربران با نوع کنکاش‌های اینترنتی. مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی. ۱(۱)، صص ۳۰-۴۸. بازیابی از: <http://yon.ir/F825g>
- صبوری خسروشاهی، حبیب و آذرگون، نسرین (تابستان ۱۳۹۲). تأثیر شبکه‌های

اجتماعی مجازی (فیس‌بوک) بر هویت اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی). *مطالعات رسانه‌ای*. ۸(۲۱)، صص ۹-۲۵. بازیابی از:

http://journals.srbiau.ac.ir/article_4137.html

- ضمیری، محمدرضا (زمستان ۱۳۸۱). رسانه و انحرافات اجتماعی. *مجله مطالعات راهبردی زنان*. ۱۸(۱)، صص ۱۰۱-۱۱۹. بازیابی از: <http://yon.ir/hYj1b>

- لطیفی مهر، مژگان؛ میراسماعیلی، بی‌بی‌السادات و حسینی دانا، حمیدرضا (۱۳۹۳). نقش و جایگاه شبکه‌های اجتماعی در جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران. *مطالعات رسانه‌ای*. ۹(۲۶)، صص ۲۹-۴۰. بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=259115>

- فکوهی، ناصر (۱۳۸۱). *تاریخ‌اندیشه‌ها و نظریات انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.

- فهیم، محمدتقی (مهر ۱۳۹۲). شبکه‌های اجتماعی در دنیای مجازی؛ فرصت‌ها و تهدیدها (فیس‌بوک آکنده از قوت‌ها و مفسده‌ها). *نشریه پیام انقلاب*. ۷۵(۷۵)، صص ۶۳-۷۹.

- قدرتی، حسین؛ سردارنیا، خلیل‌الله؛ ملتفت، حسین و برشد، عبدالمهدی (زمستان ۱۳۸۸). احساس امنیت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی و نهادهای نظم و قانون (مطالعه موردی؛ شهر مشهد). *فصلنامه انتظام اجتماعی*. ۱(۴)، صص ۷-۲۶.

- کوهی، کمال و حسنی، محمدرضا (زمستان ۱۳۹۱). رابطه استفاده از رسانه‌های نوین با ابعاد هویتی در نوجوانان و جوانان ۱۴ تا ۲۹ ساله شهر تبریز. *پژوهش‌های ارتباطی*.

۱۹(۷۲)، صص ۱۰۹-۱۳۰. بازیابی از: http://cr.iribresearch.ir/article_23446.html

- کاستلز، امانوئل (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ* (احمدعلی خان و افشین خاکباز، مترجمان). تهران: طرح نو.

- کفاشی، مجید (تابستان ۱۳۸۸). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده. *فصلنامه پژوهش اجتماعی*. ۲(۳)، صص ۵۵-۷۶. بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=112113>

- گروسی، اکرم و گروسی، حسین (زمستان ۱۳۹۴). بررسی جرم‌شناختی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر امنیت اخلاقی. *مجله پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی*. ۴(۳۲)،

صص ۴۳-۵۴. بازیابی از: <http://yon.ir/iVQe8>

- گل محمدیان، محسن؛ یاسمی‌نژاد، پریسا و نادری، نادر (شهریور ۱۳۹۲). رابطه استفاده مفرط از تلفن همراه با ابعاد کیفیت زندگی در دانشجویان. *ماهنامه علوم پزشکی کرمانشاه*. ۶۷(۶۷)، صص ۳۸۷-۳۹۳.

- مسعودیان، محسن (بهار ۱۳۹۱). نقش پلیس در پیشگیری از جرائم سایبری و تأمین امنیت در فضای مجازی (پلیس فتا). *فصلنامه انتظام اجتماعی*. ۴(۱)، صص ۱۰۳-۱۲۶. بازیابی از: http://entezami.sinaweb.net/article_3851.html
- مقتدایی، لیلا و امیری اسفرجانی، زهرا (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مدیریت افکار عمومی بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان اصفهانی. *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*. ۶(۲)، صص ۶۳-۸۸. بازیابی از: http://ssoss.ui.ac.ir/article_22145.html
- موسوی، سیدمحمد؛ موسوی، سید محمدرضا و توتی، حسینعلی (پاییز ۱۳۹۲). جایگاه رسانه‌های جدید در تحولات اخیر خاورمیانه (مطالعه موردی؛ کشور مصر). *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*. ۲۰(۷۵)، صص ۳۳-۱. بازیابی از: http://cr.ribrsearch.ir/article_23537.html
- منطقی، مرتضی و دین‌پرور، احسان (زمستان ۱۳۹۱). شکل‌گیری هویت پنهان در کاربران تلفن همراه و اینترنت. *فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*. ۳(۱۰)، صص ۵-۲۶. بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=219776>
- منطقی، مرتضی (۱۳۸۶). *راهنمای والدین در استفاده فرزندان از فناوری‌های ارتباطی جدید*. تهران: انتشارات عابد.
- مهبانین، علیرضا و مجردی، سعید (تابستان ۱۳۹۳). راهبردهای ج.ا.ایران در قبال شبکه‌های اجتماعی مجازی در جنگ آینده. *فصلنامه راهبرد دفاعی*. ۱۲(۴۶)، صص ۷۹-۱۱۵. بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=225739>
- میرحسینی، مریم (بهار و تابستان ۱۳۸۷). کج‌روی‌های اینترنتی؛ لزوم نظارت و محدود کردن دسترسی به اطلاعات. *دوفصلنامه جهانی رسانه*. ۳(۵)، صص ۳۱-۷۶. بازیابی از: <http://yon.ir/DTCbD>

منابع انگلیسی

- Buccafurri, Francesco, Lax, Gianluca, Nocera, Antonino, Ursino, Domenico (2014). Moving from social networks to social internetworking scenarios: *The crawling perspective*, Information Sciences, Volume 256, 20 January 2014, Pages 126-137. Retrieved from: [doi: 10.1016/j.ins.2013.08.046](https://doi.org/10.1016/j.ins.2013.08.046)
- Comscore (2007). Media Metrix Ranks Top 50 U.S. Web Properties for July, Back-to-School Shopping Kicks Off at Fashion, Accessories and Consumer Goods Sites, Americans Look for Savings at Coupon Sites
- Hansen, D., Shneiderman, B., Smith, MA., Morgan, K. (2011). An alyzing

social media networks with NodeXL: Insights from a connected world.

- Savage, J., Yancey, C. (2008). The effects of media violence exposure on criminal aggression a meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 35(6):772–791. Retrieved from: doi.org/10.1177/0093854808316487

- Lewisa, Kevin, Jason, Kaufmana, Marco, Gonzaleza, Andreas, Wimmerb, Nicholas, Christakisa (2008). Tastes, ties, and time: A new social network dataset using Facebook.com. journal homepage:

www.elsevier.com/locate/socnet. *Social Networks* 30 (2008) 330–342.

Retrieved from: [doi:10.1016/j.socnet.2008.07.002](https://doi.org/10.1016/j.socnet.2008.07.002)

- Zhou, J., Shin, S., J. Brass, D., J., Choi, J., & Zhang, Z. (2009). Social networks, personal values & Creativity: evidence for Curvilinear and interaction effects, *journal of applied psychology*, 94 (6), 1544-1552.

Retrieved from: [doi: 10.1037/a0016285](https://doi.org/10.1037/a0016285)